



Boekenplan



Een dichter vergeet niet *POETA PAMIĘTA*

Nobelprijspoëzie uit Polen

CZESŁAW MIŁOSZ

Samenstelling en vertaling: Kris Van Heuckelom

Een dichter vergeet niet
Poeta pamięta

Czesław Miłosz
Nobelprijspoëzie uit Polen

Samenstelling en vertaling: Kris Van Heuckelom

Poëzie

Een dichter vergeet niet-Poeta pamięta

Samengesteld en vertaald door: Kris Van Heuckelom

© van de gedichten: bij de erfenamen van de auteur

© van de Nederlandse vertalingen bij de vertaler en POINT vzw,
Rekkemsestraat 167, B-8510 en bij POINT International, "Ithaca",
Apdo.125, E-03590 Altea (Alicante) España.
www.point-editions.com
in samenwerking met www.boekenplan.nl

Omslag: detail uit Wewnętrzny-zewnętrzny (Inwendig-uitwendig)
van de Poolse kunstenaar Jan Lebenstein, geboren 1930 Brzesc Litewski
en gestorven in 1999 in Krakau, Polen

TWEEDE DRUK

ISBN 978 94 90347 04 8

D/2009/4229/4

NUR 306

Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze
dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Świty

Wysoki był dom. W ciemności pełził wielki mur
nad szelest liści u klonów, nad zamęt pośpiesznych nóg.
Wysoki był dom, światłami nad placem wschodził.
Z sykiem cichym wśród pustych przedświtowych godzin
winda parła przez piętra. Kable szeleściły,
kogut krzykiem w organy deszczowych rynien i rur
dął, aż domem biegł dreszcz. Słyszeli przebudzeni
w ścianach ten śpiew, straszny jak szczęście ziemi.

Już zgrzyta tor. I dzień. I znowu dymy.
O, ciemny dzień. Nad nami, zamkniętymi
w izbach na piętrze, przelatują stada
ptaków szumiących śmiganiem piór.
Za mało. Życia jednego za mało.
Dwa razy żyć chciałbym na smutnej planecie,
w miastach samotnych, we wsiach pełnych głodu,
patrzeć na wszelkie zło, na rozpad ciał,
i prawa zbadać, którym był podległy
czas, co nad nami jak wiatr ze świstem wiał.

Chórem zawodzą w podwórzu kamienicy
muzykanci. U okien świecą ręce zasluchanych.
Ona wstaje ze zmiętej pościeli.
O sukniach i podróżach w swoich snach myślała.
Przed czarne lustro idzie. Młodość krótko trwała,
nie wiedział nikt, że praca dzień rozdzieli
na wielki trud, na martwy odpoczynek,
i księżyc w nocy co wiosny przystanie
nad snem znużonych. W stuku ciężkim serc
nam ani wiosna już, ani kochanie.
Uda zasłonić, niech nie wspominają
kłębami cienkich fioletowych żył:
to dziecko goni schodami kamienicy,

Dageraden

Het huis was hoog. In het duister kroop een grote muur
tot boven het geruis van esdoornbladeren, tot boven een wirwar van
haastige benen.

Het huis was hoog en steeg lichtend op boven het plein.
Met een zacht gesis te midden van holle uren, nog voor de dageraad,
ging een lift de verdiepingen af. Kabels ruisten,
een haan blies schreeuwend een orgel van dakgoten en regenpijpen aan,
tot er een huivering liep door het huis. Pas ontwaakt hoorde men
het hanengezang in de wanden, vreselijk als het geluk van de aarde.

Een spoorlijn knarst. En de dag. En opnieuw rookwolken.
Ach, dag van duister. Boven ons, opgesloten
in de vertrekken op de eerste verdieping, vliegen
vogels voorbij, hun opschietende veren ruisen.
Te weinig. Eén leven is te weinig.
Twee keer zou ik willen leven op deze droevige planeet,
in eenzame steden, in uitgehongerde dorpen, om te kijken naar al het
kwaad, naar het verval van lichamen, om de wetten te onderzoeken
waaraan de tijd onderhevig was,
de tijd die boven ons woei als fluitende wind.

Op het binnenplein van het herenhuis jammeren muzikanten in koor.
Bij de ramen schitteren de handen van toehoorders.
Zij staat op van het gekreukelde beddegoed.
Over jurken en reizen dacht ze in haar dromen.
En ze gaat voor de zwarte spiegel staan. Haar jeugd duurde kort,
niemand die wist dat het werk de dag zou indelen
in grootse arbeid en doodse rust,
en dat de maan elke lentenacht boven de droom van vermoeiden
halt zou houden. In onze zware hartenklop
is er geen lente meer, noch beminnen.
Je dijen bedekken, laat hun kluwen van dunne
violetkleurige aders geen herinneringen oproepen:
een kind holt over de trappen van het huis,

to dziecko biegnie siwym trotuarem.
Jeszcze daleko słyszać śmiech –
na nowo, wszystko na nowo pozna
i drogą olbrzymią, pustą, mroźną,
dzwoniącym grzmotem tętnic obszarem
pójdzie jej dziecko. I zawyje czas.
Przed lustrem nago stojąc, dwie łzy
lekko wyciera kobieta chusteczką
i farbą przyciemnia brew.

Wilno, 1932

een kind loopt over het grauwe trottoir.
In de verte is nog gelach te horen –
opnieuw, ze zal alles opnieuw leren kennen
en over de weg, reusachtig, leeg, ijzig,
een plaats die weerklinkt als bonkende slagaders,
daar zal haar kind gaan. En de tijd zal huilen.
Naakt voor de spiegel veegt de vrouw
met een doekje ongemerkt twee tranen af
en ze kleurt haar wenkbrauw donker.

Vilnius, 1932

Pieśń

Gabrieli Kunat

Ona

Ziemia odpływa od brzegu, na którym stoję,
i coraz dalej świecą jej trawy i drzewa.
Pączki kasztanów, światła lekkiej brzozy
już nie zobaczę was.
Z ludźmi umęczonymi oddalacie się,
ze słońcem kołysanym jak flaga biegniecie w stronę nocy,
boję się zostać sama, prócz mego ciała nic nie mam
– ono błyszczy w ciemności, gwiazda ze skrzyżowanymi rękami,
aż straszno mi patrzeć na siebie. Ziemio,
nie opuszczaj mnie.

Chór

Z rzek dawno spłynęły lody, bujne wyrosły liście,
pługi przeszły po polach, borkują w lasach gołębie,
górami sarna przebiega, pieśni weselne krzyczy,
kwiaty wysokie kwitną, parują ciepłe ogrody.
Dzieci rzucają piłką, tańczą na łąkach po troje,
kobiety bieliznę piorą w strumieniach i łowią księżycę.
Radość wszelka jest z ziemi, nie masz prócz ziemi wesela,
człowiek jest dany ziemi, niech ziemi tylko pożąda.

Ona

Nie chcę ciebie, nie skusisz mnie. Płyn dalej, siostró pogodna,
czuję twój dotyk jeszcze, twój dotyk szyję mnie pali.
Noce miłosne z tobą gorzkie jak popiół chmur,
a świt nadchodził po nich w czerwieni, nad jeziorami
niosły się pierwsze rybitwy i smutek taki, że płakać
nie mogłam już, tylko leżąc

Lied

*Voor Gabriela Kunat**

Zij

De aarde vaart weg van de oever waarop ik sta,
en haar grasvelden en bomen schitteren steeds verder.
Bloemknoppen van kastanjabomen, lichten van een broze berk,
ik zal jullie niet meer zien.

Samen met uitgeputte mensen gaan jullie weg,
met de zon wiegend als een vlag lopen jullie de nacht in,
ik ben bang alleen te blijven, buiten mijn lichaam heb ik niets
– het schittert in de duisternis, een ster met gekruiste armen,
en ik durf mezelf niet eens aan te kijken. Aarde,
verlaat me niet.

Koor

Het ijs is al lang van de rivieren gedreven, welig gebladerte is
opgegroeid,
ploegen zijn over de velden gegaan, duiven koeren in de bossen, een ree
loopt door de bergen en roept vrolijke liederen, hoge bloemen staan in
bloei, warme tuinen stomen.
Kinderen spelen met een bal en dansen in groepjes van drie over de wei,
vrouwen wassen linnengoed in beken en vissen naar de maan.
Alle vreugde komt van de aarde, buiten de aarde is geen genot,
de mens is aan de aarde gegeven, laat hij alleen de aarde begeren.

Zij

Ik wil je niet, je kunt me niet verleiden. Vaar verder, vrolijke zuster,
ik voel je aanraking nog, je aanraking brandt op mijn hals.
De liefdesnachten met jou waren bitter als de as van wolken,
en daarna kwam de dageraad in rood gehuld, boven de meren
cirkelden de eerste sterren en ik had zo'n verdriet dat ik
niet meer kon huilen, alleen nog maar liggend

liczyć godziny ranka, słuchać zimnego szumu
wysokich, martwych topoli. Ty, Boże, miłościw mnie bądź.
Od ust ziemi chciwych odłącz mnie.
Od pieśni jej nieprawdziwych oczyść mnie.

Chór

Kręcą się kołowroty, ryby trzepocą się w sieciach,
pachną pieczone chleby, toczą się jabłka po stołach,
wieczory schodzą po schodach, a schody z żywego ciała,
wszystko jest z ziemi poczęte, ona jest doskonała.
Chyłą się ciężkie okręty, jadą miedziani bratowie,
kołyszają karkami zwierzęta, motyle spadają do mórz,
kosze wędrują o zmierzchu i zorza mieszka w jabłoni,
wszystko jest z ziemi poczęte, wszystko powróci do niej.

Ona

O, gdyby we mnie było choć jedno ziarno bez rdzy,
choć jedno ziarno, które by przetrwało,
mogłabym spać w kołysce nachylanej
na przemian w mrok, na przemian w świt.
Spokojnie czekałabym, aż zgaśnie ruch powolny,
a rzeczywiste nagle się obnaży
i tarczą nowej, nieznajomej twarzy
spojrzy kwiat polny, kamień polny.
Wtedy już oni, żyjący kłamliwie,
jak wodorosty na dnie wód zatoki,
byliby tym, czym leśne igliwie
dla kogoś, kto w las patrzy z góry, przez obłoki.
Ale nic nie ma we mnie prócz przestrachu,
nic oprócz biegu ciemnych fal.
Ja jestem wiatr, co niknąc w ciemnych wodach dmie,

de uren van de ochtend tellen en luisteren naar het koud geruis
van hoge, dode populieren. Jij, God, ontferm je over mij.
Maak me los van de begerige mond der aarde.
Zuiver me van haar valse liederen.

Koor

Spinnewielen draaien, vissen spartelen in de netten,
gebakken broden geuren, appels rollen over de tafels,
avonden dalen de trap af, een trap van levend vlees,
alles komt voort uit de aarde, zij is volmaakt.
Zware schepen hellen over, de koperbroeders zijn op vaart,
dieren wiegen met hun nek, vlinders vallen neer in zee,
manden dwalen rond bij schemering, het morgenrood huist in een
appelboom,
alles komt voort uit de aarde, alles keert naar haar terug.

Zij

Och, was er in mij maar één zaadje zonder roest,
ook maar één zaadje dat zou kunnen overleven,
dan kon ik slapen in een wieg die schommelt
nu eens naar de duisternis, dan weer naar de dageraad.
Ik zou rustig wachten, tot de langzame beweging uitdooft,
en het ware zich plots ontbloot
en een wilde bloem en een steen in het veld opkijken
met het schild van een nieuw en onbekend gelaat.
Dan zullen zij die in leugen leven,
als het wier op de zeebodem in een baai,
zijn wat boomnaalden zijn
voor iemand die van boven, door de wolken, een bos inkijkt.
Maar in mij is er niets dan schrik,
niets dan lopende donkere golven.
Ik ben een wind die blaast en uitsterft in donkere wateren,

wiatrem jestem idącym a nie wracającym się,
pyłkiem dmuchawca na czarnych łąkach świata.

Ostatnie głosy

W kuźni nad wodą młotek uderza,
schylony człowiek naprawia kosę
i świeci głowa w płomieniu ogniska.

Pierwsze łuczywo zapala się w izbie,
na stół głowę kładą parobcy zmęczeni.
Już misa dymi, a świerszcze śpiewają.

Wyspy są zwierzętami śpiącymi,
w gnieździe jeziora układają się mrucząc,
a nad nimi obłok wążiutki.

Wilno, 1934

een wind die gaat en niet meer terugkeert,
stuifmeel van een paardenbloem op de donkere weiden van de wereld.

De laatste stemmen

In een smidse aan het water slaat een hamer,
een man herstelt, voorovergebogen, een zeis
en zijn hoofd schittert in het vuur van de haard.

In de kamer wordt een eerste toorts ontstoken,
vermoeide knechten leggen hun hoofd op tafel.
Een schotel rookt en krekels zingen.

Eilanden zijn slapende dieren,
brommend leggen ze zich neer in het nest van het meer,
en boven hen een klein wolkje.

Vilnius, 1934

AANTEKENINGEN

Gabriela Kunat – Een nicht van Weronika Kunat, Czesław Miłosz’ moeder.

“En een koperen cent, die elk kind verzamelt / Om de lente-koekoek te verwelkomen.” – Het gaat hier om een oud Pools volksgebruik. Bij de aanvang van de lente zorgt men ervoor dat men muntstukken op zak heeft. Van zodra de koekoek, de vogel die met het begin van de lente geassocieerd wordt, zich voor het eerst laat horen of zien, rammelt men met die munten, in de overtuiging dat die geste voor rijkdom zal zorgen.

“De strijdwagen draaft verder, een hoofd slaat tegen / Stenen platen, ze sleuren een held voort,” – Een allusie op de tragische dood van de Trojaanse held en koningszoon Hektor.

“En vlakbij drijven ossen hun halzen onder een juk / En een naakte boer ploegt de grond op de oever.” – Wellicht wordt Lucius Quinctius Cincinnatus bedoeld, een vooraanstaand Romeins staatsman uit de vijfde eeuw voor Christus die na een schitterende politieke carrière in Rome een teruggetrokken en eenvoudig bestaan leidde op een klein landgoed aan de Tiber. Vanwege zijn boerse eenvoud werd hij als het toonbeeld van Oud-romeinse deugd beschouwd.

“Het pad is eenvoudig.” – “Ścieżka jest prosta” kan ook als “Het pad is recht” vertaald worden. Samen met enkele andere elementen in het slotgedeelte van het “naïeve dichtwerk” (het verdwalen in een donker bos, de dreiging van wilde dieren, de zon als symbool voor God) vormt het motief van de “rechte weg” een allusie op de eerste canto van Dantes *Goddelijke Komedie*.

Valentinianus – De naam van drie laat-Romeinse keizers, uit de vierde en de vijfde eeuw na Christus.

Massageten – De overkoepelende benaming voor enkele volksstammen van Perzische oorsprong die in het eerste millennium voor Christus het gebied ten oosten van de Kaspische Zee bevolkten.

Wisła – De belangrijkste Poolse rivier (in het Duits: Weichsel). Hij ontspringt in het zuiden van Polen, stroomt o.m. door Krakau en Warschau en mondt bij Gdańsk (Dantzig) uit in de Oostzee.

“Venetiaanse courtisanes” – Een allusie op het schilderij “Due dame veneziane” (“Twee Venetiaanse dames”) van de Italiaanse renaissanceschilder Vittore Carpaccio.

“Als ik je zal vergeten, Jeruzalem, / Laat dan, zo zegt de profeet, mijn rechterhand verdorren.” – Een verwijzing naar psalm 137, vers 5.

Emmanuel Swedenborg (1688-1772) – Zweeds natuur-onderzoeker en mysticus die een eigen theosofisch stelsel opbouwde.

Meader – Een Amerikaanse kennis van Czesław Miłosz.

N.N. – Naast de gebruikelijke afkorting ter aanduiding van een onbekend of niet bij naam genoemd persoon kunnen de initialen ook betrekking hebben op Nina Niementowska, een nicht van Czesław Miłosz’ moeder.

Sachsenhausen – Een plaatsje in de buurt van Berlijn, waar zich tijdens WO II een Duits concentratiekamp bevond. Een neef van Nina Niementowska kwam er om het leven.

Leviathan – Een mythisch zeemonster, vooral bekend uit de Bijbel, waar het de machten van chaos en kwaad belichaamt.

Oscar V. de L. Milosz (1877-1939) – Frans-Litouws schrijver, filosoof en mysticus, een verre verwant van Czesław Miłosz. Naast symbolistische poëzie en filosofisch-mystieke traktaten schreef hij ook de roman *L’Amoureuse Initiation* (1910) en het theaterstuk *Miguel Mañara* (1912).

Szetejnie – Czesław Miłosz’ geboorteplaats, een dorpje op het Litouwse platteland zo’n 100 km ten noordwesten van Vilnius.

Zbigniew Herbert (1924-1998) – Pools dichter en essayist. Miłosz was jarenlang met hem bevriend en vertaalde heel wat van zijn poëzie in het Engels.

Tadeusz Różewicz (1921) – Pools dichter, dramaturg en prozaschrijver. Hij staat bekend voor zijn sobere, apoëtische verzen die een erg pessimistisch mensbeeld verkondigen.

INHOUD

<i>Drie winters (1936)</i>	
Dageraden	9
Lied	13
Hymne	19
<i>Redding (1945)</i>	
Ontmoeting	25
De wereld (Een naïef dichtwerk)	27-65
uit Stemmen van arme mensen	
Liedje over het einde van de wereld	67
Arme dichter	69
Café	71
In Warschau	75
<i>Daglicht (1953)</i>	
Kind van Europa	79-94
Jij die onrecht hebt aangedaan	95
<i>Verspreide gedichten</i>	
Notitieboek: Bon, Lac de Genève	97
Esse	99
<i>Koning Popiel en andere gedichten (1962)</i>	
Meer niet	101
<i>Betoverde Gucio (1965)</i>	
Aan de overkant	103
<i>Stad zonder naam (1969)</i>	
Bezwering	105
Hogere argumenten ter bevordering van de discipline	
geput uit een toespraak op de raad van de algemene	
staat in het jaar 2068	107
<i>Waar de zon opkomt en waar ze ondergaat (1974)</i>	
Elegie voor N.N.	113
Zo weinig	117
Geschenk	119

<i>Hymne van de Parel (1982)</i>	
Doosje	121
<i>Onafzienbare aarde (1984)</i>	
Annalena	123
<i>Kronieken (1987)</i>	
Enkel dit	125
Bij het afscheid van mijn vrouw Janina	127
<i>Verdere omstreken (1991)</i>	
De schepping van de wereld	129
<i>Op de oever van de rivier (1994)</i>	
Capri	133
Deze wereld	141
<i>Het (2000)</i>	
Het	143
Eerlijke beschrijving van mezelf bij een glas whisky op de luchthaven, laten we zeggen in Minneapolis	145
Over poëzie, vanwege de telefoontjes na de dood van Herbert	147
Unde malum	149
Een alcoholicus stapt de hemelpoort binnen	151
<i>Tweede ruimte (2002)</i>	
uit Theologisch traktaat	
De grens	155

VERANTWOORDING

De originele teksten van Miłosz' vooroorlogse en oorlogspoëzie worden weergegeven op basis van Czesław Miłosz, *Wiersze tom 1*, Kraków 2001. Voor zijn naoorlogse bundels tot en met *Verdere omstreken* (1991) werd gebruikt gemaakt van Czesław Miłosz, *Wiersze 1-3*, Kraków 1993. De gedichten uit Miłosz' laatste drie bundels worden weergegeven op basis van de dichtbundels in kwestie. Tijdstip en plaats van ontstaan van de gedichten worden vermeld indien bekend.

Een aanzienlijk deel van de vertalingen werd de voorbije jaren gepubliceerd in Vlaamse en Nederlandse literaire tijdschriften (*Tijdschrift voor Slavische literatuur*, *Deus ex Machina*, *Tijdschrift voor literatuur en kunst* en *Atlantis*, *Driemaandelijks tijdschrift voor literatuur en beeldende kunsten*).

MET BIJZONDERE DANK AAN

prof. Zofia Klimaj-Goczółowa, Hilde Keteleer, Czesław Miłosz,
Ann en Raf Suetens, Agnieszka Kosińska;
de Ambassade van de Poolse Republiek in Brussel;
de redacties van *Tijdschrift voor Slavische literatuur*, *Deus ex Machina* en
Atlantis.

Wydanie niniejszej antologii zostało zrealizowane dzięki pomocy finansowej Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Brukseli. Deze uitgave kwam tot stand dankzij de financiële steun van de Ambassade van de Poolse Republiek in Brussel.